

САМОАКТИВАЦІЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ – ГОЛОВНА УМОВА РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

**Єсіна В.О., асистент,
Харківська національна академія міського господарства**

У статті розглянуті питання стану та розвитку інноваційного потенціалу регіону. Виділені фактори впливу на характер інноваційних процесів, розроблена концептуальна модель активації інноваційної діяльності на регіональному рівні. Намічено нові напрямки науково-практичного дослідження – оцінка міжрегіональних взаємодій та опора на інтелектуальний капітал

The questions of the state and development of innovative potential of region are considered in the article. The factors of influence on character of innovative processes are selected, the conceptual model of activating of innovative activity is developed at regional level. New directions of scientific and practical researches are set as an estimation of co-operations between regions and support on an intellectual capital

Постановка проблеми. Інноваційна стратегія розвитку України, якій практично немає альтернативи, привернула до себе увагу наукової спільноти. Тому ця тема не обділена публікаціями, програмами, прикладними розробками. Втім, як свідчить статистика, інноваційний процес практично згортається: бракує фінансів, організаційної роботи, розгорнутої інфраструктури. Навіть такі регіоні-лідери як Київський, Харківський, Донецький, Львівський в своїх економічних звітах не показують реальних успіхів в цьому напрямку. Головною причиною такої ситуації в Україні слід вважати не кризу і нестачу коштів, а організаційно-управлінську безпорадність і нігілізм державної системи і її регіонального апарату. На друге місце в цих негараздах має себе поставити саме інноваційне ядро інноваційного розвитку, тобто наука, освіта, бізнес, виробництво. Їх інноваційна активність, незаперечна, але не сформована в дієву силу. Тому розробка ідей і рекомендацій, що можуть бути використані для активації інноваційної діяльності в регіонах є темою актуальною і своєчасною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В науковій літературі проблеми інноваційної політики, стратегічного планування та інноваційної діяльності представлені в трудах зарубіжних та вітчизняних вчених Р. Нельсон, С. Уинтер, О.І. Амоша, В.П. Антонюк, П.Т. Бубенко, Є.П. Кушнарьов, О.С. Попович, В.П. Соловьев, О.Б. Снісаренко.

Їх основні наукові результати сконцентровані на проблемах інноваційного проектування, інноваційної привабливості регіонів, оцінки ризиків. Одержані позитивні висновки і рекомендації стосуються також оцінки інноваційного потенціалу, виявлення бар'єрів на шляху інноваційного розвитку, специфіки галузевих інноваційних моделей, інвестиційній підтримці інновацій.

Щодо регіональної інноваційної політики, то тут треба відмітити значно менший рівень наявного наукового забезпечення. А оскільки регіональний аспект, в системному плані інноваційного розвитку, потребує більшої уваги, то це й послужило аргументом на користь вибору теми.

Формулювання цілей статті. Виділити фактори впливу на характер інноваційних процесів, розробити концептуальну модель активації інноваційної діяльності на регіональному рівні. В частині інструментарію досягнення цілей запропоновано створення Регіональної інноваційної системи в складі: оргструктура, банк даних, моніторинг.

Викладення основного матеріалу. Як показало дослідження інноваційної ситуації в Україні [1,2] задовільний інноваційний потенціал мають лише 5-7 регіонів. Але і в цих лідируючих регіонах в стратегіях розвитку не прогнозується координальних змін. Ми розглядаємо це як фактор відсутності системної і постійної роботи щодо інноваційного розвитку.

Причин декілька:

— до цього часу регіони не провели науковий і збалансований аналіз своїх ресурсів і можливостей інноваційного розвитку, а якщо є дані про такий потенціал, то вони низької якості;

— не сформовані інтегровані системи забезпечення і управління інноваційним розвитком;

— регіональні системи в цілому безнадійно відстали в методах управління, тим більше, що в нових умовах старі принципи, механізми і моделі являють собою скоріш систему гальмування, а не розвитку.

— регіональні системи в цілому на десятиліття відстали від сучасного рівня науки і практики в застосуванні інноваційного інструментарію управління, пріоритетами та “ефектами” стратегічного розвитку, тим більше, що в нових умовах старі принципи, механізми і моделі являють собою скоріш систему гальм та бар'єрів, а не активів розвитку.

В таких умовах роль активатора інноваційних процесів повинен виконати науково-освітній сектор в співпраці з бізнесом, застосовуючи методи інформаційного пресингу, впливу на адміністрацію і об'єднання по проблемам. Інші недоліки в інноваційній сфері пов'язані з такими негативами як поверхневе розуміння суті та значення цього явища в кадровому складі влади, консерватизм мислення та не бачення своїх інтересів. Тому наукове середовище регіонів в першу чергу

зацікавлене в досконалії оцінці інноваційного потенціалу, та роз'яснення інноваційної парадигми розвитку.

Виходячи в того, що «інноваційний потенціал – це спроможність системи до трансформації фактичного порядку речей в новий стан з метою задоволення існуючих або виникаючих потреб»[3], можуть бути застосовані різні методи його оцінки: ранговий, бренчмаркінговий, нормативний та інші.

Уже в процесі оцінювання вирішуються декілька можливих завдань: виявляються наявні ресурси для розвитку, обґрунтовуються пріоритети (точки зростання), накопичується інформаційна база. І саме головне – в процесі оцінювання накопичуються досвід та знання, підвищується рівень готовності регіону до інноваційної діяльності.

Виходячи з неоднозначності змістовного визначення й різноманіття складових елементів потенціалу і ставлячи задачу дослідження інноваційного потенціалу регіону, визначимо базові властивості потенціалу, які варто враховувати для нашого конкретного об'єкта.

Складові частини й напрямки формування інноваційного потенціалу регіону: науково-технічний, інтелектуальний, експортний, інформаційний, інфраструктурний, промисловий, кадровий, фінансово-інвестиційний, економічний потенціали.

Ефективне використання потенціалу базується на інноваційному механізмі регіонального розвитку. В процесі його застосування змінюється структура регіональної економіки, спостерігається позитивна динаміка параметрів рівня життя населення, забезпечується фінансова стійкість як окремих підприємств так і регіонів в цілому.

Дослідження показують, що сам по собі значний інноваційний потенціал є необхідною, але не достатньою умовою для успішного регіонального розвитку. Складовою частиною успіху є регіональна політика. Її роль зростає у зв'язку з тим, що процес децентралізації економіки й управління переводить центр ваги налагодження нових механізмів, прийняття важливих соціально-економічних рішень саме на регіональний рівень. Досвід реформ показує, що "розраховувати на творче використання інноваційного потенціалу в державному управлінні не доводиться" [4]. Але ситуація «де-факто» в країні погіршилась. В Україні у 2008 році інноваційної діяльністю займалися лише 1397 підприємств, що складає 13%, а загальний обсяг витрат на інноваційну діяльність збільшився на 11% і склав 11,99 млрд. грн. у порівнянні з 2007 роком. [5]

Реальні витрати на науку в кінці 90-х років знаходилися по абсолютній величині на рівні сорокарічної давності. Питома вага обсягу виконаних наукових і науково-технічних робіт у ВВП на протязі досліджуваного періоду скорочується. Так у 2003р. вона становила - 1,24%, у 2005р. - 1,09%, у 2008р. – 0,94% (табл. 1).

Таблиця 1

Обсяги фінансування промислових інновацій

Показник	Роки					
	2003	2004	2005	2006	2007	2008
ВВП, млрд. грн.	267,34	345,11	441,45	544,15	720,7	949,86
Питома вага обсягу виконаних наукових і науково-технічних робіт у ВВП, %	1,24	1,19	1,09	0,98	0,93	0,90
Загальна сума витрат на промислові інновації, млн. грн.	3059,8	4534,6	5751,6	6160,0	10850,9	11994,2
У т.ч. з держбюджету, млн. грн.	93,0	63,4	28,1	114,4	144,8	336,9
власних коштів, млн. грн.	2148,4	3501,5	5045,4	5211,4	7999,6	7264,0
іноземні інвестори, млн. грн.	130,0	112,4	157,9	176,2	321,8	115,4
інші витрати, млн. грн.	688,4	857,3	520,2	658,0	2384,7	4277,9
Фінансування пром. інновацій з бюджету до загального їх обсягу, %	3,04	1,40	0,49	1,86	1,33	2,81
ВВП на одну особу, тис. грн.	5,59	7,27	9,37	11,63	15,49	20,53

Враховуючи обмеження щодо активного використання прямих методів державного фінансового забезпечення науки, які обумовлені відсутністю в необхідному обсязі державних коштів, важливим завданням стає стимулювання недержавних інвестицій у цей процес. Приклади розвинених країн підтверджують цю тезу. Так поза бюджетом в США фінансується 73% НДР, в Німеччині – 70%, в Японії і Великобританії – 62%, у Франції та Італії – 57% [6].

В таких умовах на регіональному рівні формування інноваційної політики включає: заходи по підвищенню готовності підприємств і організацій до впровадження інновацій, стратегію і оперативні механізми залучення інвестицій, створення регіональної інноваційної системи як особливої функціональної оргструктури, інтегрований економічний механізм управління інноваційним

розвитком.

Звернемо увагу ще на один аспект регіонального розвитку, а саме на позитив міжрегіональних відносин. Для кожного регіону сьогодні важливіші не конкурентні завдання в відношеннях з суміжними регіонами, а партнерські взаємодії.

Потенціал у міжрегіональній взаємодії окремого конкретного регіону має кількісні і якісні характеристики. До кількісного можна віднести - оборот матеріальних і фінансових ресурсів, обсяги поставок по кооперації, обсяг транспортних перевезень через територію регіону. Якісна сторона взаємодії більше різноманітна - це інноваційна значимість технологій, переданого досвіду, спільних проектів. Доповнює цю сторону - інформаційна відкритість. З виконаного порівняльного аналізу найбільш розвинутих регіонів зроблені такі висновки.

По-перше, різні регіони по-різному формують свої стратегічні варіанти інноваційного розвитку. Ці варіанти відрізняються структурою завдань, що закладаються в прогнози й стратегії, баченням пріоритетів, механізмами досягнення цілей і різним поглядом на оцінку свого економічного стану.

По-друге, в розробках стратегії розвитку регіонів або зовсім немає розділів комплексної оцінки свого інноваційного потенціалу, або зроблено фрагментарні оцінки, що не дають надійних знань щодо кількісних і якісних характеристик інноваційного потенціалу регіону. У такому разі й самі стратегії та програми не можуть бути надійно обґрунтованими.

По-третє, жодна з програмних розробок на 15 – 20 років не ставить за мету досягнення кардинальних змін. Збільшення обсягів сільськогосподарської продукції в два рази або обсягів машинобудування в три рази – не є кардинальним рішенням, оскільки за 20 років держави-лідери, як мінімум, ще раз змінять базові інноваційні технології і розрив з ними може тільки поглибитись.

По-четверте, аналіз статистичних даних і документальних форм планування інноваційного розвитку в провідних регіонах України підтверджує необхідність подальших наукових розробок цієї проблематики, а саме в таких сферах: методики оцінки й моделювання інноваційних процесів, вибору показників оцінки інноваційного потенціалу й процесу розробки організаційних заходів в регіонах, модель управління інноваційним розвитком із забезпеченням програм їх реалізації кваліфікованими кадрами й достатньою за обсягом і якістю інформацією.

В наших дослідженнях запропоновані базові елементи нової концепції управління регіональним розвитком з орієнтацією на пріоритет інноваційної моделі (рис.1.)

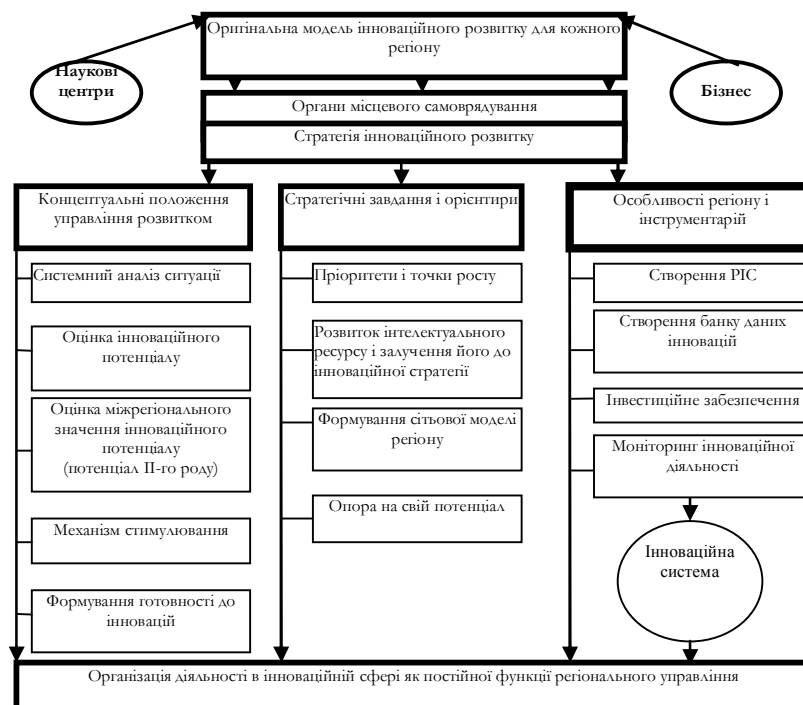

Рис. 1. Концептуальна модель формування системи управління регіональним розвитком

В запропонованій моделі вся проблема управління інноваційним розвитком структурована на три підсистеми: концептуальну, стратегічну, інструментальну.

В концептуальній підсистемі розробляються основні принципи і умови розвитку, виділяються два види потенціалу (I-го, II-го роду), обов'язковим включається механізм стимулювання.

В стратегічній підсистемі домінують пріоритети і точки росту, сітьова модель інтегрованої системи регіону, опора на свої ресурси, розвиток інтелектуального потенціалу. В інструментальній

підсистемі – створення регіональної інноваційної системи, банку даних інноваційних проєктів, інвестиційне забезпечення і моніторинг. Модель у вхідній частині поєднує науку, бізнес і адміністрацію, а в заключній – замикає на собі організацію діяльності.

Із найбільш значимих для реалізації нової моделі звернемо увагу на два елемента стратегії: розвиток інтелектуального капіталу; а також розробку і запровадження сітьової ідеології в регіональних системах.

По першій складовій стратегічного значення: обґрунтовано пріоритет системи знань та сфери послуг в структурній перебудові економіки, перетік капіталів в науку і освіту. Інформаційне суспільство і інформаційна економіка потребують в рівних пропорціях як технічних знань так і гуманітарних. Регіональні завдання в цій частині інноваційної стратегії мають глобальне значення.

По другій складовій стратегічного значення: розгорнута системно-аналітична методологія на незаперечних фактах формування в суспільстві, в т.ч. і на регіональному рівні, сітьових структур, які за своїм значенням мають вищий статус, ніж прості інформаційні технології управління. Констатується, що політика, економіка, виробничі відносини вже в значній долі не є самостійними, а відтворюють технології сітьового устрою, мислення і логістики взаємодій.

Висновки. Таким чином з дослідження слідє незаперечний факт наявності умов і засобів суттєвих змін в процесах регіонального розвитку, які можуть корисно направити тільки розвинуті інтелектуальні ресурси.

Література.

1. Стратегія розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів / Авт.-упорядник: Г.О. Андрощук, І.Б. Жилаєв, Б.Г. Чижевський, М.М. Шевченко. – К.: Парламентське видавництво, 2009. – 623 с.
2. Стратегія соціально-економічного розвитку Харківської області на період до 2011 року (повний виклад): Монографія. / Під ред. Кушнарєва Є.П. Х., 2004.
3. П.Т. Бубенко Інноваційний розвиток регіонів/ П.Т.Бубенко, О.Б. Снісаренко. Монографія. – Х.: Вид-во «Форт», 2009. – 160 с.
4. Научно-технический потенциал: Структура, динамика, эффективность / [Добров Г.М., Тонкаль В.Е., Савельев А.А. и др.]. – Киев: Наукова думка, 1987. – 347 с.
5. Экспертиза и мониторинг инновационных процессов / Методические и правовые аспекты / [С.Н. Власенко, В.М. Головатюк, С.А. Егоров и др.]; под. ред. Б.А. Малицкого, В.П. Соловьева. – К. : Укр. Вид. Центр, 2006. – 178 с..
6. Держкомстат України Офіційний сайт. – [Електронний ресурс]. – www.ukrstat.gov.ua